

KURENDA

KURJI DIECEZJALNEJ WILEŃSKIEJ.

VENERABILI FRATRI
GEORGIO EPISCOPO VILNENSI
VILNAM.

PIUS PP. XI

Venerabilis Frater, salutem et apostolicam benedictionem.

Equidem pergratas habuimus eas litteras, quibus tu Nobis, vix ad hanc Petri Cathedram arcano Dei consilio evectis, pietatem atque obsequium profitebare: iucundas non dicimus, propterea quod nec tristissima tempora id sinunt neve rerum condicio in qua iamdiu versaris. Sed enim Ipsimet non semel experti sumus qua tu prudentia et aequabilitate boni pastoris partes impleveris; non tam humanas laudes exquirens quam divinam gloriam salutemque animarum. Ne cesses igitur, ut instituisti, bene de re catholica mereri. Nos vero id fore confisi ut te omnes, ob episcopale decus et caritatem, observent et colant, magnopere Deum precamur ut istis populis pacem veri nominis quantocius largiatur, ac devios plurimos ad amplexum Ecclesiae matris revocare velit, cum qua solum coniungitur civitatum salus atque prosperitas. Hac spe laeti, in auspiciis caelestium munerum itemque ut praecipuae benevolentiae Nostrae pignus, tibi, Venerabilis Frater, cunctoque tuo clero ac populo Apostolicam Benedictionem effuso animo impertimus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, die XX mensis Februarii MCMXXII, Pontificatus Nostri anno primo.

(—) PIUS PP. XI

manu propria.

Epistola quae supra dignatus est Summus Pontifex respondere ad litteras Excellentissimi Ordinarii gratulatorias die 7 februarii a. c. datas.

ACTA SANCTAE SEDIS.

Indulgentiae Apostolicae.

Monita.

1. Res aptae ad recipiendam benedictionem pro indulgentiis Apostolicis lucrandis sunt tantummodo coronae, rosaria, cruces, crucifixi, parvae statuae, numismata, dummodo non sint ex stanno, plumbo, vitro aliave simili materia, quae facile confringi vel consumi possit.

2. Imagines Sanctorum alios ne repraesentent, quam rite canonizatos vel in probatis martyrologiis relatos.

3. Ut quis valeat indulgentias Apostolicas lucrari, necesse est, ut aliquam ex rebus benedictis ab ipso Summo Pontifice, vel a sacerdote facultate praedito, super se deferat aut in domo sua decenter retineat.

4. Ex expressa SS. Domini nostri declaratione, per Apostolicarum Indulgentiarum concessionem nullatenus derogatur Indulgentiis a Summis Pontificibus iam alias forte concessis pro precibus, piis exercitiis vel operibus infra recensentis.

Indulgentiae.

1. Quisquis saltem semel in hebdomada recitare consueverit coronam Dominicam, vel aliquam ex coronis B. Mariae Virginis, vel rosarium aut saltem eius tertiam partem, vel divinum officium, vel officium parvum eiusdem B. Mariae Virginis, vel integrum officium defunctorum, aut saltem vesperas, aut nocturnum cum laudibus, vel psalmos poenitentiales aut graduales, vel consueverit in ecclesia christianam catechesim tradere, aut domi illam suos filios, propinquos vel famulos docere, vel in carceribus detentos aut aegrotantes in nosocomiis misericorditer invisere, vel pauperibus quomodocunque opitulari, vel missae interesse eamve, si fuerit sacerdos, celebrare, servatis solitis conditionibus confessionis sacramentalis, sanctae communionis et alicuius orationis ad mentem Summi Pontificis, lucrabitur indulgentiam plenariam diebus Nativitatis Domini, Epiphaniae, Resurrectionis, Ascensionis, Pentecostes, SS. Trinitatis, Corporis Domini eiusdeque ss. Cordis; Purificationis, Annuntiationis, Assumptionis, Nativitatis et Immaculae Conceptionis B. Mariae Virginis, Nativitatis s. Ioannis Baptistae, utriusque festi s. Ioseph Sponsi B. Mariae Virginis; ss. Apostolorum Petri et Pauli, An-

drae, Iacobi, Ioannis, Thomae, Phillippi et Iacobi, Bartholomaei, Matthaei, Simonis et Iudae, Matthiae, atque Omnium Sanctorum.

2. Si quis vero ad sacramentalem confessionem ac ad sanctam Communionem minime accesserit, corde tamen contritus ad mentem Summi Pontificis aliquantisper precatus fuerit, singulis diebus supra recensitis necnon aliis festis Domini et B. Mariae Virginis, indulgentiam lucrabitur septem annorum totidemque quadragenarum, diebus Dominicis ceterisque per annum festis de praecepto, indulgentiam quinque annorum totidemque quadragenarum, quovis demum, alio anni die, indulgentiam trecentorum dierum.

3. Insuper quisquis aliquod ex praedictis pietatis vel charitatis operibus expleverit, quoties id peregarit, quinquagendorum dierum indulgentiam acquirat.

4. Quisquis ad aeris campani signum sive mane, sive meridie, sive vespere orationem vulgo *Angelus Domini* tempore autem paschali *Regina caeli*, aut, eas ignorans, semel *Pater noster* cum *Ave Maria*, itemque sub primam noctis horam, edito pro defunctorum suffragio campanae signo, psalmum *De profundis* vel, si eum nesciat, *Pater noster* cum *Ave Maria* recitaverit, acquirat indulgentiam centum dierum.

5. Eandem indulgentiam acquirat, qui quavis feria sexta de Passione et morte D. N. Iesu Christi aliquantulum pie cogitaverit terque orationem Dominicam et Salutationem Angelicam devote recitaverit.

6. Qui suam conscientiam excusserit et peccata sua sincere detestatus fuerit cum proposito se emendandi, devotèque recitaverit *Pater noster*, *Ave Maria* et *Gloria Patri* in honorem ss. Trinitatis, aut in memoriam Quinque Vulnerum D. N. Iesu Christi, consequetur indulgentiam trecentorum dierum.

7. Quisquis pro fidelibus oraverit, qui sunt in transitu vitae, vel saltem pro iis semel dixerit *Pater noster* cum *Ave Maria*, centum dierum indulgentiam lucrabitur.

8. Quisquis, demum, in mortis articulo constitutus, animam suam devote Deo commendaverit et iuxta instructionem fel. rec. Benedicti XIV in Const. quae incipit *Pia mater* 5 aprilis 1747, paratum se exhibuerit obsequenti animo mortem a Deo opperiri et vere poenitens, confessus ac ss. Communionem refectus vel, si id nequiverit, saltem contritus invocaverit corde, si labiis sit impeditus, ss. nomen Iesu, plenariam indulgentiam consequetur.

Datum Romae, ex s. Poenitentiaria Apostolica, die 17 februarii 1922.

Bernardus Colombo, s. P. Regens.

L. S.

Io. Bapt. Menghini, *Substitutus*.

Nota. Has indulgentias ss. D. N. Pius PP. XI in audientia D. Card. Maiori Poenitentiario impertita die 17 februarii 1922 largitus est.

Epistola Benedicti Papae XV data 30 nov. 1921 a. ad episcopos Czechoslovachiae.

Excerpta:

I. Summus Pontifex docet: quod quidam e clero Czechoslovachiae misere ceciderint, „id ex eo profectum esse maxime, quod clericorum Seminaria, quae plene perfecteque secundum sacrorum praescripta canonum constituta essent, fere desiderarentur“ in Czechoslovachia.

II. „Apparet, inquit, quanti aestimanda sint clericorum Seminaria, quae cum nata sint factaque sacrae iuventuti et proprio studiorum curriculo et apta virtutum exercitatione ad sacerdotium conformandae, consequens est, ut eisdem Seminariis praesertim debeat referri acceptum (scilicet adscribi), si quis clerus doctrinae laude vitaeque sanctimonia florere videatur“.

III. Hortatur Ordinarios: „detis operam, ne ulla iam sit nationis vestrae diocesiis, in qua suum desit Seminarium“.

IV. „Praesertim oportet atque adeo necesse est, per biennium frequentent alumni praelectiones philosophiae scholasticae, eoque in studio magistrum religiose sequantur Thomam Aquinatem; quadriennio deinceps ipsi versentur, eodem duce, in sacra theologia coniunctisque disciplinis, ut canone 1365 praecipitur“.

V. „Ceterum propositae rei, inquit, minime expedit Disciplinas seu Facultates, ut aiunt, theologiae tradendae, in quibus ad academicos honorum gradus contendere liceat, multas patere, easque a maxima clericorum parte celebrari: neque enim homines sacri ordinis omnes doctores debent esse, verumtamen cum boni tum eruditi omnes...“ „In eas, quas dicimus, Facultates tot alumnos vestros mittetis studiis altioribus excolendos, quot diocesi opus esse iudicaveritis“.

VI. „Jam vero, inquit Summus Pontifex, quoniam in hac causa parum Episcopi profecerint, nisi suae quisque dioecesis sacerdotes adiutores habuerint. Nos istos, quotquot sunt, omnes impense hortamur ut, ad Seminarium sive instituendum sive restituendum, suis Ordinariis, quacunque possint ope, sint adiumento. Habeant hanc pacis sedem et studiorum domum et virtutum officinam, qua ipsi usi sunt, tamquam dioecesis cor, unde in omnes Ecclesiae venas spiritualis vita diffundatur. Huc et libentes operam suam rogati conferant; et parvulorum de suo grege, in quibus aliquod divinae vocationis lumen deprehenderint, accuratissima diligentia praeparent animos; et stipem etiam, pro suis facultatibus, mittant, feracem optimorum sane fructuum. Nec vero eorum exemplum exiguam vim habebit apud laicos viros, ut, inter cetera caritatis et religionis officia, de suis bonis quam maxime promovere studeant Seminarium dioecesanum, ubi ii educantur, qui pro universi populi salute sunt laboraturi“.

De colligendis eleemosynis pro Terra Sacra.

Ad normam Summorum Pontificum Leonis XIII, Pii X, Benedicti XV decretorum — „ut Venerabiles Fratres Patriarchae, Archiepiscopi, Episcopi et alli totius orbis terrarum locorum Ordinarii, sub sanctae obedientiae vinculo curare teneantur, ut respective in cuiuscumque dioecesis parochiali ecclesia una saltem singulis annis vice, nempe Feria sexta Maioris Hebdomadae, vel alio ad uniuscuiusque Ordinarii lubitum similiter tantum quotannis eligendo die fidelium caritati Sanctorum Locorum necessitates proponantur. Pari autem auctoritate expresse interdiximus, atque prohibemus, ne quis audeat vel praesumat eleemosynas pro Terra Sancta quomodolibet collectas in alios usus convertere atque immutare. Propterea iubemus, collectas, ut superius dictum est, eleemosynas parochum Episcopo, Episcopum tradere proximiori Ordinis S. Francisci pro Terra Sacra Commissario; hunc autem curare volumus, ut eadem quam citius Hierusalem ad Sanctorum Locorum Custodem, ut moris est, transmittantur“. — mandamus praecipimusque:

1. Ut in quavis dioecesis ecclesia parochiali singulis annis Feria Sexta Maioris Hebdomadae intra vel statim post Liturgiam colligantur fidelium eleemosynae pro custodia et necessitatibus Sanctorum Locorum in Terra Sancta;

2. Ut antequam collectio instituatur, fideles paucis verbis edoceantur de colligendarum eleemosynarum fine, opportunitate et necessitate.

3. Collectas eleemosynas parochi per se vel per Decanos mittant Curiae Episcopali, quae easdem transmittat proximiori Ordinis S. Francisci pro Terra Sancta Commissario.

Pro tempore eiusmodi Commissarius est designatus A.V.P. Sigismundus Janicki. O. Fr. Min. (Reformatorum) — Cracoviae, v. Reformacka, 4.

† Georgius, Eppus.

DO PREZYDJUM TYMCZASOWEJ KOMISJI RZĄDZĄCEJ W WILNIE.

W myśl pisma Jego Ekscelencji Generała Mokrzeckiego, Zastępcy Prezesa T. K. R. z d. 24 lutego r. b. Nr. 786 został delegowany dn. 27 lutego r. b. w celu informacyjnym ks. Infułat Michalkiewicz, Wikariusz Generalny, do wzięcia udziału w Komisji, powołanej do zbadania sprawy nieruchomości kościelnych, skonfiskowanych niegdyś przez rząd rosyjski. Nasz delegat ks. Infułat Michalkiewicz zakomunikował co następuje:

„Komisja, o której mowa. ma na celu wyjaśnienie na mocy zebranych danych, jakie mianowicie gmachy, domy i majątki należały do skonfiskowanych przez rząd rosyjski klasztorów i kościołów rzymsko katolickiego i grecko katolickiego wyznania, oraz wydania opinji o przyszłych losach majątności kościelnych z pozostawieniem ostatecznej decyzji jednośnym władzom państwowym. O zwrocie tych dóbr przez Komisję prawowitym ich właścicielom mowy być nie może. Wszystkie dobra kościelne i poklasztorne, skonfiskowane przez rząd rosyjski, muszą przejść na własność Rządu Polskiego niezależnie od tego w czyjem są obecnie władaniu, wszystko bowiem, co skonfiskował rząd rosyjski, obejmuje Rząd Polski. Delegat Kurji Biskupiej ma uczestniczyć w Komisji z głosem doradczym. Komisja ma pracować stale. Na razie ma się zbierać we czwartki o godz. 11 lub częściej w miarę potrzeby i na zaproszenie Przewodniczącego. Naczelnik archiwum państwowego p. Studnicki przy pomocy sekretarza-referenta Komisji ma wyszukiwać i dostarczać odnośne dokumenta, również i inni członkowie Komisji, głównie zaś delegat Kurji Biskupiej ma je gromadzić i przedstawiać Komisji”.

Biorąc pod uwagę to, co wyżej zostało przytoczone, mam zaszczyt zakomunikować Prezydjum T. K. R.

I. Nasz delegat ks. Infułat Michalkiewicz może uczestniczyć w nazwanej Komisji tylko jako strona zainteresowana

w celu obrony przynależnych jej praw, gdyż reprezentuje Kościół i jego instytucję, nigdy zaś jako członek tylko z głosem doradczym w celu dostarczania dokumentów i informacji dla ułatwienia ostatecznego wywłaszczenia majątków kościelnych.

II. Artykuł 114 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej głosi: „Kościół Rzymsko-Katolicki rządzi się własnymi prawami. Stosunek Państwa do Kościoła będzie określony na podstawie układu ze Stolicą Apostolską, który podlega ratyfikacji przez Sejm“.

Wobec tego zaznaczam pokrótce stanowisko Kościoła w sprawie dóbr.

Kościół Katolicki, jako taki, i Stolica Apostolska, jak również osoby prawne w Kościele i kościoły poszczególne (te ostatnie stosownie do przepisów prawa kanonicznego) mają prawo nabywania i posiadania dóbr oraz zarządzania nimi (Kanon 1495). Prawo to stwierdza i Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, której artykuł 113 mówi: „Każdy związek religijny może posiadać i nabywać majątek ruchomy i nieruchomy. zarządzać nim i rozporządzać, pozostaje w posiadaniu i użytkowaniu swoich fundacyj i funduszy, tudzież zakładów dla celów wyznaniowych, naukowych i dobroczynnych“.

Dobra kościelne, z zastrzeżeniem zwierzchnich praw Stolicy Apostolskiej, należą jako własność do tego kościoła poszczególnego lub do tej jednostki prawnej w Kościele, która je nabyła lub otrzymała prawnie (kanon 1499).

Jeśli jednostka prawna przestaje istnieć, jej dobra przechodzą na własność tej osoby prawnej, która ma nad nią bezpośrednie zwierzchnictwo z zachowaniem jednak praw osób trzecich (kanon 1501).

Zarząd dóbr w całym Kościele należy do Stolicy Apostolskiej, w diecezji zaś do Biskupa, w czym mu pomaga Diecezjalna Rada Administracyjna (kanony 1518 — 1520); zarząd dóbr poszczególnych parafii, kościołów, zakonów, instytucji kościelnych i innych jednostek prawnych w Kościele należy do ich zwierzchników stosownie do przepisów prawa kościelnego (kanony 1521 — 1528).

III. Rząd rosyjski nie odbierał od duchowieństwa majątków na własność, lecz tylko uchylał duchowieństwo od zarządzania dobrami, wyznaczając pensje od ogólnej sumy dochodów, wziętych przez się w administrację majątków kościelnych. Rezolucja cesarska z 27 marca 1840 roku głosi: „otniud' nie poлагaietsia otniat' u duchowienstwa jego dostojanije, no ustranit' ot uprawlenija, proizwodia soderżanje duchowienstwu urawnitelno iz obszczej massy dochoda“. Państwowy Rosyjski Komitet majątków kościelnych, komentując powyższe zarządzenie

zaznaczył w swym dzienniku 27 kwietnia 1840 roku, że „ani majątki ani dochody z nich nie zabierają się na korzyść skarbu i pierwotny cel fundacji nie ulega zmianie, lecz tylko określa się lepszy i odpowiedniejszy sposób zarządzania majątkami z zachowaniem wszystkich dochodów na korzyść duchowieństwa“. Dnia 7 listopada 1841 r. tenże komitet wyjaśnia: „sposób ten, czyniąc zadość wszystkim warunkom Najwyżej wskazanego celu, ma tę szczególną dogodność, że uchyli wszelki powód do narzekań pod adresem Rządu co do przywłaszczenia własności Rzymsko Katolickiego Kościoła na użytek dlań obcy, lecz przeciwnie uczyni wśród warstw katolików lojalnych dodatnie wrażenie z powodu gotowości Rządu polepszenia utrzymania duchowieństwa. („Sposob onyj udalit wsiakij powod k narekanjam na szczot Prawitelstwa w priswojenji sobstwiennosti Rimsko-Katolickieskoj Cerkwi i dożden proizwiesti sredi blagomyślaszczich katolikow blagoprijatnoje wpieczatlenie“).

Tak zwane tedy „skonfiskowane“ majątki kościelne, według dekretu cesarza rosyjskiego, nie przestały być prawną własnością Kościoła.

Nie może tu być mowy o zajęciu preskrypcji na rzecz Rządu czy Państwa, gdyż brak kardynalnego warunku — „dobrej wiary“ (kanon 1512) ze strony Rządu, zabierającego przemocą majątki kościelne w swą administrację (wiedzenie).

Stoimy więc na stanowisku, że dobra kościelne, odebrane niegdyś przemocą Kościołowi i jego instytucjom, powinny być zwrócone prawowitemu właścicielowi, t. j. Kościołowi, według ogólnej zasady prawa: *res clamata domino*.

IV. Kurja Diecezjalna przyjmie w sprawie dóbr kościelnych wszelkie warunki legalne, jakie się ułożą na podstawie Konkordatu ze Stolicą Apostolską uważa jednak, że przed zawarciem tej umowy Rząd lub Państwo nie ma podstawy prawnej do uważania siebie za właściciela kościelnych dóbr, zabranych pod zarząd państwa przez cesarza rosyjskiego; — nie może wydawać ostatecznej decyzji w tym względzie, nie może więc sprzedawać dóbr kościelnych ani też parcelować ich. Kurja Diecezjalna również nie może siebie uznać za kompetentną, bez zgody Stolicy Apostolskiej, do rozstrzygania sprawy własności dóbr tak zwanych poduchownych na czyjąkolwiek korzyść z pominięciem pierwotnych i prawowitych właścicieli. Kardynałne prawo świeckie i kanoniczne głosi, że „wszelkie akty każdej władzy, która przekracza granice swej kompetencji, są nieważne“ (kanon 1527).

V. Wszelka alienacja mienia kościelnego, dokonana wbrew przepisom prawa, jest nieważna. — Poważający się alienować dobra kościelne lub zezwalający nieprawnie na ich alienację,

pod groźbą kar kościelnych, obowiązany jest do naprawy złego i do restytucji szkód i strat stąd wynikłych. — Przywłaszczytelle i uzurpatorzy dóbr kościelnych oraz ci, co stawiają Kościołowi przeszkody w korzystaniu z nich, są w ekskomunie specjalnie zastrzeżonej Stolicy Apostolskiej, aż dobra zagarnięte i nieprawnie posiadane zwrócą i przeszkody stawiane usuną (kano-ny 1527—1534; 2345—2347).

VI. Wobec powyższych danych najuprzejmiej proszę: 1) o zwrot dóbr niegdyś „skonfiskowanych” tym zakonom i zgromadzeniom zakonnym, które już powróciły do diecezji i zgłaszają swe pretensje, jak Franciszkanie, Misjonarze, Jezuici, Wizytki, Bernardynki, Szarytki i inni, 2) o zwrot dóbr tym parafjom i kościołom, które po kasacie rosyjskiej zostały odzyskane przez Kościół, 3) o zaprzestanie parcelacji i sprzedaży dóbr poduchownych, jeszcze nie zwróconych Kościołowi, 4) o wstrzymanie się wogóle od wszelkich aktów, któreby przesądzały w czemkolwiek prawa Kościoła do dóbr tak zwanych „skonfiskowanych”, nim zgodnie z artykułem 114 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej nie zostanie zawarty Konkordat ze Stolicą Apostolską, który określi stosunek Państwa do Kościoła i unormuje prawo własności majątków tak zwanych poduchownych.

VII. Kurja przygotuje odnośne dokumenta i zgromadzi dane, dotyczące majątków, zabranych przez rząd rosyjski.

VIII. Przy zachowaniu praw i warunków wyżej wymienionych Delegat Kurji Diecezjalnej będzie mógł uczestniczyć i nadal w posiedzeniach Komisji powołanej w sprawie majątków poduchownych.

† JERZY MATULEWICZ,
Biskup Wileński.

Ks. CHALECKI,
Kancierz Kurji.

Wilno, dnia 8 marca 1922.
Nr. 1043.

INSTRUKCJA DO ZBADANIA STANU WOLNEGO *).

1. Zwykłym dowodem stanu wolnego jest świadectwo o ogłoszonych zapowiedziach z adnotacją, że przeszkód nie wykryto.

Badanie stanu wolnego powinno się odbywać przez proboszcza przed ogłoszeniem zapowiedzi dla wykrycia przeszkód

*) Instrukcja do stwierdzenia faktu śmierci pierwszego małżonka była podana w osobnym okólniku d. 12-II-1921 Nr. 934.

kanonicznych, a zwłaszcza przeszkody istniejącego związku małżeńskiego (ligamen). Nie można odwlekać egzaminu przedślubnego do ostatniego dnia. Przed samym ślubem należy tylko przeczytać przyjęty w diecezji kwestionariusz, który podpisują strony, świadkowie ślubu i kapłan, asystujący przy zawieraniu małżeństwa. Księga egzaminów przedślubnych powinna zawierać pytania oddawna przyjęte w praktyce naszej diecezji. Dziękani winni czuwać, aby księgi egzaminów były wzorowo prowadzone: dają one niezbędny materiał zwłaszcza na wypadek procesów rozwodowych.

Proboszcz powinien zbadać, czy strona po osiągnięciu dojrzałości przebywała na innym miejscu przez sześć miesięcy i czy mogła tam wstąpić w związki małżeńskie. Jeżeli istnieje podejrzenie o zachodzącej przeszkodzie ligaminis, nawet krótsza nieobecność strony wystarczy, aby proboszcz dokładniej zbadał stan wolny i sprawę wątpliwą przedstawił Ordynariuszowi w myśl can. 1023 § 2.

Stan wolny stwierdza się za pomocą dokumentów, przez zeznania świadków, przez przysięgę strony (iuramentum supplementum).

2. Ponieważ adnotacje nakazane dekretem „Ne temere” nie zawsze były ściśle przestrzegane, nawet metryka urodzenia w pełnym wypisie nie może być jeszcze obecnie dowodem stanu wolnego. Takim dowodem będzie zaświadczenie proboszcza, że strona przez cały czas mieszka w parafii i w związki małżeńskie nie wstępowała.

Dokumenty cywilne nie stanowią dowodu stanu wolnego. Nie wystarczają więc paszporty z adnotacją stanu wolnego (kawaler, panna): nie zawierają one wzmianki o nieistnieniu innych przeszkód prócz o niezawarcie małżeństw. Dokumenty służbowe, wskazujące stan wolny osoby na zasadzie jej oświadczenia, jak również dokumenty wojskowe, zezwalające na wstąpienie w związki małżeńskie, nie starfowią dowodu posiadania prawa do zawarcia małżeństwa. Jakkolwiek te dokumenty nie mają same przez się dowodu stanu wolnego, powinny być jednak dołączone do sprawy, a przynajmniej dokładnie wymienione w protokole badania.

3. Świadcami, stwierdzającymi stan wolny, mogą być, te same osoby dla obu stron, nawet rodzice i krewni, osoby niepełnoletnie, lecz dojrzałe (mężczyźni po 14, kobiety po 12 roku skończonym), w braku katolików — niekatolicy.

Świadcami nie mogą być: osoby zainteresowane (narzeczony nie może świadczyć o stanie wolnym narzeczonej i vice versa), osoby niewiarogodne, złych obyczajów. Osoby podejrzane o niewiarogodność (testes suspecti), t. j. które się stały nie-

proszone, lub otrzymały wynagrodzenie za złożenia świadectwa, albo oświadczyły, że stron nie znają, lub też nie zdołają wyka-
zać, na czem opierają swe zeznania, mogą być przesłuchane
protokólnie z dołączeniem jednak o ich opinii proboszcza.

Należy ściśle odróżniać świadków *de visu* (naocznych) od
tych, co słyszeli od innych (*testes de auditu*).

Świadkowie powinni składać zeznania pod przysięgą. Gdy-
by jej odmówili, należy ich przesłuchać, czyniąc w protokóle
wzmiankę o odmowie złożenia przysięgi.

Świadkowie powinni być znani proboszczowi, w przeciw-
nym razie należy stwierdzić ich imiona i nazwiska za pomocą
dokumentów, a wiarygodność świadka poręczy inna osoba zna-
na proboszczowi, który tę okoliczność wymieni w protokóle
z dołączeniem swej opinii o świadku.

4. Badanie stron odbywa się wobec proboszcza, któ-
ry, jeśli to możliwe, dobierze sobie innego kapłana notariusza.
Protokół rozpoczyna od słów: „Dnia roku pro-
boszcz parafii ks. NN. (przy współudziale ks.
NN. jako notariusza) przystąpił do zbadania stanu wolnego NN.
z parafii NN., pragnącego zawrzeć związek małżeński z NN.“.
Jeśli ma się ustalić stan wolny obu stron, po słowach: do zba-
dania stanu wolnego“ dodaje się: „NN. z parafii NN. oraz NN.
z parafii NN.“ Z początku dają się pytania ogólne: imię, nazwi-
sko, lata, wyznanie, gdzie i odkąd mieszka, czy spełnia obo-
wiązki religijne, a następnie pytania szczegółowe: gdzie strona
mieszkała od 16 (mężczyzna) — 14 (niewiasta lat skończonych,
przez jaki czas w każdej miejscowości, jakie posiada świadectwa
stanu wolnego, czy nie zawarła małżeństwa, nie złożyła profesji
zakonnej i t. p. — W protokóle pytań nie zapisuje się: odrazu
píše się tylko odpowiedzi na zadawane pytania. Notują się do-
kumenty, świadkowie, na których powołują się strony, jak rów-
nież ci, którzy mogą stwierdzić ich wiarygodność, jeśli są nieznanymi
proboszczowi. Protokół kończy się słowami: „Więcej nic nie mam
do nadmienienia. Powyższe zeznanie, głośno mi przeczytane,
uznając za swoje i własnoręcznie podpisuję (lub, jeśli strona nie-
piśmienna, — oznaczam krzyżem). — Na tem badanie strony
NN. zakończono“. Następują podpisy proboszcza i notariusza.
We wszystkich podpisach należy kłaść całe imię i nazwisko.

Strony należy badać każdą z osobna i bez przysięgi.

5. Badanie świadków rozpoczyna się nowym pro-
tokółem na tymże arkuszu, co i badanie stron, rozpoczynając
od słów: „Dnia roku proboszcz ks. NN. w obec-
ności notariusza NN. przystąpił do zbadania świadków, wskaza-
nych przez NN. w protokóle z dnia“ Przedstawwszy
ważność przysięgi, odbierze ją razem od wszystkich świadków.

Strony mogą być obecne przy zaprzysięganiu. Formularz przysięgi, na osobnym arkuszu spisany, brzmi: „W imię Trójcy Przenajświętszej. Amen. Ja NN. przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu, w Trójcy św. Jedynemu, że na wszystkie pytania, zadane mi w sprawie wolnego stanu NN. odpowiem szczerze i prawdziwie, nic nie tając z tego, co wiem, a co do wyświeślenia sprawy posłużyć może. Tak mi dopomóż Panie Boże i niewinna Męko Zbawiciela mego. Amen“. Formularz ten podpisany przez świadków, proboszcza i notariusza, dołącza się do protokołu. — Świadkowie podczas przysięgi kładą, jeśli to możliwe, rękę na ewangelji. Akatolicy — podnoszą dwa palce w górę. Ubiór liturgiczny kapłana nie jest przepisany.

Po złożeniu przysięgi proboszcz zatrzymuje jednego świadka. Reszta świadków i strony usuwają się do innej sali.

Protokół badania świadka rozpoczyna się jak wyżej od pytań ogólnych bez zapisywania ich. „Nazywam się i t. d. — imię, nazwisko, lat skończonych, jakiego wyznania, czy spełnia obowiązki religijne, gdzie mieszka, czym się zajmuje, czy był sądownie karany, czy do świadczenia przystępuje proszony, przez kogo, gdzie i kiedy był proszony, czy za świadczenie otrzymał wynagrodzenie, czy ma co obiecanego, od kogo i w czyjem imieniu. Pytanie co do wynagrodzenia, według instrukcji Kongr. św. Oficjum z dnia 2 kw. 1873 r., może być pomijane tylko wyjątkowo ze względu na charakter świadka (kapłan) lub wysoki urząd, a pytanie takie mogłoby obrazić.

Pytania szczegółowe. Od jakiego czasu świadek zna stronę, w jakich okolicznościach poznał, czy nie wie, że NN. zawarł związek małżeński lub złożył profesję zakonną i t. p., czy możliwe, aby NN. bez wiedzy świadka mógł wstąpić w związki małżeńskie, na czym opiera to przypuszczenie, czy korespondował z NN., co pisał NN. i t. p. — Protokół kończy się tak, jak przy badaniu strony.

6. Jeżeli zachodzi potrzeba zbadać osobę, stwierdzającą wiarogodność świadka nieznanego proboszczowi, należy odebrać przysięgę według wyżej wskazanej formuły, gdzie zamiast słów „w sprawie wolnego stanu“ umieszcza się „w sprawie tożsamości i wiarogodności NN.“ Badanie przeprowadza się według zwykłych pytań ogólnych i specjalnych. Należy spytać, czy świadek NN., za którego ręczy ma to samo nazwisko, miejsce zamieszkania, zajęcie, czy uważa go za mówiącego prawdę i na czym to opiera. — Protokółować według form zwykłych.

Jeżeli zeznania świadków nie dają dostatecznych dowodów wolnego stanu, albo jeśli strona przedstawia jednego tylko świadka, wzywa się strona do złożenia przysięgi uzupełniającej (iuramentum suppletorium) według następującej formuły:

„W imię Trójcy Przenajświętszej. Amen. Ja NN. przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu, w Trójcy św. Jedyńemu, że żadnych związków małżeńskich w życiu swoim nie zawierałem i o ile wiem, nie jestem związany żadną przeszkodą unieważniającą zamierzone przeze mnie małżeństwo z NN. Tak mi dopomóż Panie Boże i niewinna Męko Zbawiciela mojego. Amen“.

7. Jeżeli strona nie ma świadka stanu wolnego, ale jest znana proboszczowi, jako osoba wiarogodna, należy zbadać ją protokółarnie według przepisów ogólnych, a następnie proboszcz ją wzywa do złożenia przysięgi ustalającej stan wolny (jak w końcu ostatniego punktu). Jeśli proboszcz nie zna strony i o wiarogodności jej sam nie mógł świadczyć, strona powinna przedstawić 2 świadków, znanych proboszczowi, którzyby poświadczyli jej wiarogodność. W tym wypadku, po zbadaniu strony i odebraniu od niej przysięgi według formuły iuramentum suppletorium, przystąpi do badania świadków wiarogodności, jak w punkcie 6.

Po skończonem badaniu stron i świadków, proboszcz, dla uzyskania świadectwa wolnego stanu strony lub stron, przesyła do Kurji wszystkie protokoły przy osobnym raporcie ze swoją umotywowaną opinią o stronach, świadkach i całej sprawie.

Tylko w wypadkach niebezpieczeństwa życia (c. 1019), jeśli nie można mieć innych dowodów wolnego stanu, wystarcza zaprzysiężone twierdzenie stron, że są ochrzczone i nie są związane przeszkodami. Protokół takiego zeznania przesyła się do Kurji.

W Kurji są do nabycia księgi metryk pogrzebowych ułożone według nowego wzoru, obowiązującego nadal WWXX. Proboszczów.

Nakładem Józefa Zawadzkiego wyszły z druku „Cenniejsze Hymny Kościelne“ w nowym przekładzie ks. Karyłowskiego T. J. Wydanie bardzo staranne i zasługuje na polecenie.

WW. Siostry Opieki Matki Bożej (Wilno, Antokol, Senatorska 29) polecają WW. XX. Proboszczom swoją pracownię bielizny i szat kościelnych. Zamówienia są wykonywane natychmiast po opłaceniu niezbędnych materiałów.

O sprawie dóbr Kościoła unickiego.

Rząd rosyjski nie używał wyrazu „konfiskata“, jeśli chodziło o majątki kościoła katolickiego. Dziennik Komitetu majątków duchownych w gubernjach zachodnich z d. 26 kwietnia 1840 r. powiada: „Ни имѣнія, ни доходы съ нихъ не отбираются въ пользу казны и цѣль фундаціи не измѣняется, но токмо опрѣдѣляется лучшій и приличнейшій съ положеніемъ имѣній способъ ихъ управленія, съ сохраненіемъ всѣхъ доходовъ въ пользу духовенства... Мѣра эта не должна быть фискальною, какъ сіе положительно опредѣлено въ собственноручно Высочайшемъ повелѣніи 27 марта.“

Jakkolwiek Dziennik ten z d. 7 listopada 1841 r. zaznacza, że nie należy uważać wtrącenia się państwa do zarządu majątkami Kościoła katolickiego za „присвоение собственности“, jednak interpelacja ta była taką samą cyniczną obłudą i aktem bezprawia, jak carskie zaakceptowanie rzekomo „dobrowolnego przejścia“ unitów na prawosławie, co w języku bezstronnych historyków rosyjskich nazywało się „всѣканіемъ православія“ („Голосъ минувшаго“ — miesięcznik historyczny z 1908 — 14 r. Artykuł o unji redaktora nazwanego pisma).

Wobec paragrafu 73 tomu XIV Zbioru Praw o zakazie używania przez cerkiew prawosławną środków przymusowych do nawracania inowierców na prawosławie, dnia 22 i 26 grudnia 1838 r. odbył się z rozkazu rządu „Tajny Komitet dla spraw unickich“, złożony z Benkiendorfa, Błudowa i Protasowa. Postanowiono cerkiew unicką przyłączyć do prawosławnej. Trzej odstępcy — Siemaszko, Łużuński i Zubko spisali d. 12 lutego 1839 w Połocku „Sobornyj akt“ zjednoczenia Unji z cerkwią prawosławną, a Mikołaj I na raporcie własnoręcznie podpisał: „Благодарю Бога и принимаю“. Jak władze reagowały na tych, co się nie godzili z tem „dobrowolnem“ przejściem na prawosławie, mówi olbrzymia literatura historyczna o krwawych represjach przypominających czasy prześladowań z I wieku ery chrześcijańskiej.

Chociaż obrońcy prawosławia twierdzą, że władza państwowa nie brała żadnego udziału w akcie połączenia unitów z prawosławnymi i tylko dziękowała Bogu za pomyślne i zgodne z literą prawa załatwienie kwestji niewątpliwym wszakże pozostanie fakt, że sposób i „charakter“, połączenia unitów z prawosławnymi był perfidją i gwałtem, jak i przejęcie kościelnych i klasztornych dóbr unickich na rzecz cerkwi prawosławnej.

Aktu zagarnięcia majątków kościelnych nie można nazwać „konfiskatą“ gdyż ta jest dopuszczalna jedynie w tych wypadkach, które określa Kodeks, t. j. Zbiór Praw. „Конфискація заключается въ отобраніи предметовъ, которые затѣм или обращаются въ казну, или въ другое вѣдомство, если на сіе особо указано въ Законѣ“ — Уголовное Положеніе — изд. Таганцева — СПб. — 1904 г. стр. 68). Artykuł 255 brzmi: „За участіе въ бунтѣ или заговорѣ противъ Власти Верхов-

ной или же въ государственной измѣнѣ.... полагается и конфискація всего родового и благопріобрѣтеннаго виновнымъ имущества, на основаніи установленныхъ въ то время подробныхъ правилъ" (Уложение о наказаніяхъ изд. 1845 и 1885 г.). — Innym wypadków konfiskowania majątków prawo rosyjskie nie zna — oprócz przestępstw politycznych.

Rządowi rosyjskiemu nie można odmówić tej zalety, że usiłował być w zgodzie z literą prawa i nie nazywał konfiskatą tego, czego nie nazywało prawo. Stąd jednak nie wielka pociecha dla poszkodowanego, jeśli rabunek nazwie się eksproprijacją, albo „присвоение чужой собственности“ „лучшимъ и приличнѣйшимъ способомъ управления.“

Dobra więc unickie nie przestały należeć do Kościoła katolickiego gdyż gwałtem i bezprawiem były odjęte razem z unitami. Zresztą nie unicy jako członkowie Kościoła, byli właścicielami i administratorami dóbr, lecz poszczególne kościoły parafjalne i domy zakonne i ich przełożeni z zachowaniem zwierzchnich praw Stolicy apostołskiej. Według prawa kanonicznego (c. 1501) — jeśli jakakolwiek jednostka prawna przestaje istnieć, jej dobra przechodzą na własność tej osoby prawnej, która ma nad nią zwierzchnictwo. Po skasowaniu tedy Kościoła unickiego prawa jego własności przeszły do Stolicy Świętej. Bez porozumienia się z nią nie można dobrami pounickimi rozporządzać.

Wszelkie podania i reklamacje do Tymczasowej Komisji Rządzącej lub do poszczególnych Departamentów i Ministerstw należy skierowywać za pośrednictwem Kurji.

W SPRAWIE ODBUDOWY KOŚCIOŁA SERCA PANA JEZUSA W WILNIE.

Budowa kościoła Serca P. Jezusa w Wilnie stanęła od r. 1915, t. j. od czasu okupacji niemieckiej. W bocznej nawie urządzono prowizoryczną kaplicę i codzień tam się odprawia nabożeństwo. Ale sterzące rusztowania, ale nawpół tylko wyciągnięte mury, w połowie zatrzymana kopuła i z fundamentów zaledwie wychodząca wieża, wszystko to woła o kontynuowanie robót i wykończenie tej wspaniałej świątyni. Domaga się tego wielki obszar z liczną ludnością, który na dalekiej przestrzeni innego kościoła nie ma, domaga się tego pamięć wielkiego artysty ś. p. Antoniego Wiwulskiego, twórcy planów tego koś-

ciola, który przed śmiercią jeszcze piany wszystkie zdążył wykończyć i spoczął pod sklepieniami tego kościoła, by zdaje się łatwiej dopilnować mógł zrealizowania wiekopomnej swojej twórczej myśli; najbardziej zaś domaga się wykończenia tej świątyni kult Serca Jezusowego.

Wszak od rewolucji rosyjskiej w 1905 roku wskrzeszono w Wilnie cześć Serca Jezusowego i Jemu nową świątynię ofiarowano, jako wyraz czci i miłości ludu katolickiego. Dziś wobec przerażającej deprawacji serc powinniśmy pośpieszyć do Serca Jezusowego z błagalnymi modłami o zmiłowanie i z ofiarą hojną na wykończenie Jego świątyni. Wzywamy do tej pracy Przewielebne Duchowieństwo Naszej Diecezji, by do Serca Jezusowego przez Marię Ostrobramską kierowali serca wiernych i by do hojnych ofiar i składek na ten cel nawoływali. Wspólnemi wysiłkami dźwigniemy da Bóg na cześć Serca Jezusowego wspaniałą tę świątynię w Wilnie, a modlitwą gorącą zjednamy Jego miłosierdzie i obfite zmiłowanie.

Wszelkie ofiary uzbierane Wielebne Duchowieństwo ma przesyłać na ręce ks. kanonika Karola Lubiańca—Prezesa budowy kościoła Serca P. Jezusa w Wilnie.

† JERZY, Biskup Wileński.

Z Kurji Diecezjalnej Wileńskiej. Wilno, d. 28 marca 1922. Nr. 1300.

X. *Lucjan Chalecki*,
Kancierz Kurji.

